

Mjerenje u psihologiji

Što je psihologijsko mjerenje?

- mjerenje psihičkih fenomena
- psihologijsko mjerenje je vrlo...
  - delikatno – kako izmjeriti 'psihičko'?
  - odgovorno ☐ donošenje važnih odluka
  - često, potrebno svakom psihologu

Koje psihičke varijable mjerimo?

- inteligencija – verbalna, numerička, prostorna, opća (*g*)...
- ličnost – ekstraverzija, neuroticizam, psihoticizam, savjesnost, ugodnost...
- interesi
- vrijednosti
- stavovi, mišljenja
- emocije
- mentalno zdravlje, psihopatološko ponašanje

Kako ih mjerimo?

- testovima
- intervjuom, fokus grupama
- portfolijima (zbirkama radova)
- metodom analize slučaja (*case study*)
- opažanjem ponašanja
- metodom igranja uloga

Zbog čega ih mjerimo?

- u svrhu provjere teorije i razvijanja opće spoznaje o funkcioniranju čovjeka (znanstvena psihologija)
- u praktične svrhe (primijenjena psihologija)
  - odabir zaposlenika
  - zrelost za školu
  - klinička psihodijagnostika
  - status vojnih invalida
  - prijemni ispiti
  - predizborna istraživanja
  - profesionalna orijentacija ...

Cattell, 1890

- "Psihologija ne može zadržati jasnoću i direktnost fizikalnih znanosti, osim ako se ne osloni na eksperiment i mjerenje. Korak u tom smjeru može biti primjena mentalnih testova i mjerenja na većem broju pojedinaca. Rezultati bi bili znanstveno vrlo važni i omogućili bi otkrivanje mentalnih procesa, njihove konstantnosti, međuzavisnosti, i promjene pod utjecajem raznih okolnosti. S druge strane, pojedinci bi takve testove smatrali zanimljivim i možda korisnim za bolje upoznavanje sebe ili kao indikaciju mogućih bolesti.
- Znanstvena i praktična vrijednosti ovakvih testova bila bi još veća kada bi se razvili ujednačeni sistemi, koji bi omogućili da se zaključci prikupljeni u različitim vremenima i mjestima mogu uspoređivati i kombinirati."

Ψ vs. Φ

- što mjerimo metrom?
- ima li tu neke dvojbe?
- hoće li se nešto promijeniti...
  - ... ako ponovimo mjerenje?
  - ... ako mjerenje ponovi druga osoba?
  - ... ako uzmemo drugi metar?
- ... 'fizičko' je relativno jasno
- ... a 'psihičko'??

Prema tome...

- na ovom kolegiju naučit ćete što je to psihologijski test, a što nije;
- upoznat ćete principe psihologijskog testiranja;
- upoznat ćete osobine koje se testovima mjere;
- kao i neke psihologijske testove koji se koriste u praksi...

...teme...

PSIHOLOGIJSKI TEST (7 predavanja)

- što je to psihologijski test? što ga određuje?
- kakvi mogu biti zadaci u testovima? što čini rezultat u testu?
- koje su osnovne karakteristike Ψ testova?
- kada primjenjujemo testove? & kako?

MJERENJE POJEDINIH OSOBINA (4 predavanja)

- što sve mjerimo psihologijskim testovima?
- kako mjerimo inteligenciju, ličnost, interese, vrijednosti, stavove?
- primjeri testova

Literatura

Uglavnom nema knjiga na HR, ali ima mnogo dobre literature na ENG

- Anastasi, A. (1976). *Psychological Testing*. NY: Macmillan Publishing CO., Inc.
- Nunnally, J.C. (1959). *Tests and Measurements: Assessment and Prediction*. NY: McGraw-Hill Book Company.
- Cohen, R.J. & Swerdlik, M.E. (2002). *Psychological testing and assessment*. Boston: McGraw-Hill.
- Jackson, C. (2000). *Psihologijsko testiranje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Mnogo informacija i na netu – pazite na kvalitetu izvora

POVIJEST PSIHOLOGIJSKOG TESTIRANJA

- Astrologija, numerologija, grafologija, frenologija, čitanje iz karata, kave, graha...
- 20. stoljeće – razvoj mjerenja zahvaljujući...
  - Razvoju teorija ljudskog ponašanja
  - Razvoju statističkih metoda
  - Primjeni psihologije u sve širem polju djelatnosti
  - Većoj brizi za osobe sa problemima u razvoju

Zašto nam je važna povijesna perspektiva?

- Genijalci
- Utjecaj na današnje stanje
- Učenje: prednosti i nedostaci; izbjegavamo greške

Antički počeci

- Kina 2200 pr.n.e.
  - Prvi oblici testiranja
  - Svake tri godine provjera “spremnosti za javnu službu”
  - Iscrpljujuća višednevna mjerenja
  - Uspješnost u baratanju lukom i strijelom, jahanju konja, pisanju, računanju, obnašanju ceremonija i rituala, poznavanju zakona i oporezivanju, vojnim vještinama, poljoprivredi & zemljopisu, muzici

Crni srednji vijek

- Srednji vijek: 5 st (propast Antičkih civilizacija) do kraj 15.st (Kolumbovo otkriće Amerike 1492.)
- Progon vještica
  - intelektualno nasljeđe srednjeg vijeka
  - kraj 15. st te 16. i 17. st
  - 300.000 žena (!!)
  - 9/10 u protestantskim zemljama
- Pitanja od javnog značaja:
  - Tko je vještica?
  - Tko je prodao dušu vragu?
- Indikatori
  - postojanje madeža,
  - crvene kose,
  - ‘čudno’ ponašanje...

Termin psihologija ~16. st

- paralelno sa progonom vještica
- pojava termina ‘psihologija’; autori
  - Marko Marulić (1450 - 1524)
  - Filip Melanchthon (1497 – 1560)
  - Rudolf Gockel (1547 - 1628)
  - Ollo Casmann (1562 - 1607)
- Marko Marulić
  - Prvo spominjanje termina *psihologija* u književnim izvorima

- Psihologija je “znanost o duši”
- Djelo *Psihologija o temelju ljudske duše*, ostano zapisan samo naslov, spominje ga Krstić, 1964 u *Acta Instituti Psychologici Universitatis Zagrebensis*

Psihologija znanost ~18. st.

- Christian von Wolff
  - Definirao psihologiju kao znanost
  - Psihologijsko mjerenje – njena specijalnost
  - Djela:
- *Psychologia empirica* (1732)
- *Psychologia rationalis* (1734)

Pojava moderne znanosti 19. st

- tehnološka otkrića, brzi razvoj prirodnih znanosti
- znanost pomalo počela poprimati obilježja znanosti 20-og stoljeća
- psihologiji naravno najbliža biologija
- Znanstvenici najzaslužniji za postavljanje temelja znanstvene psihologije → prirodnjaci Charles Darwin i Francis Galton

Charles Darwin (1809-1882)

- Engleski prirodnjak
- Istraživačko putovanje - brod Beagle, 5 g., 1831-1836
  - prva sistematična znanstvena zapažanja
  - raznolikost – geologija, fosili, živi org. – otočje Galapagos
- Teorija evolucije
Porijeklo vrsta - 1859.
  - Sva su se živa bića oblikovala od davnog zajedničkog pretka procesom prirodne selekcije kroz dugi vremenski period
  - Prirodna selekcija → razvoj osobina korisnih za opstanak vrste, postupno gubljenje manje korisnih ili nepovoljnih
  - I čovjek se razvio prirodnom selekcijom, njegovo porijeklo je također od zajedničkog pretka, njegov posljednji prethodnik bio je majmun
- Važnost teorije za psihologiju
  - Istakao postojanje individualnih razlika
  - Prirodna selekcija bazira se na činjenici da postoje individualne razlike u izraženosti pojedinih osobina
  - Čovjeka direktno povezao sa životinjama
- Utjecaj teorije na psihologiju
  - potakla je niz eksperimentalnih provjera na životinjama
  - postavila pitanje kako se ljudi i životinje razlikuju po svojoj svijesti
  - pobudila je znanstveni interes za individualne razlike

Francis Galton (1822-1911)

- Engleski prirodnjak, antropolog, statističar, psihomteričar → ‘otac moderne psihometrije’
- Proučavao genetiku
- inspiriran Darwinom, proučavao biljke, pa ljude
- 1869. knjiga *Hereditary genius* – revolucionarno
- pokušao klasificirati ljude prema njihovom *prirodnom daru* i ustanoviti kako se oni razlikuju od prosjeka

- Osnovao antropometrijski laboratorij
- Mjerenje visine, raspona ruku, težine, kapaciteta pluća, snage stiska, jasnoće vida, pamćenja oblika, razlikovanja boje, mirnoće ruke... → komercijalno & znanstveno
- Prva baterija testova, prvi znanstveni pristup mjerenju
- Prvi podaci koji ukazuju na interindividualne razlike
- Vrlo napredno!
- Važnost za psihologiju
  - Smatrao je da senzomotorne funkcije ukazuju na stupanj intelektualnog funkcioniranja
  - Razvio objektivnost mjerenja – omogućio komparaciju rezultata
  - Postavio osnovnu ideju korelacije – kasnije su ju uobličili Pearson i Spearman
  - Najvažnije: potaknuo je interes za mjerenje psiholoških konstrukta → prvi pravi začetnik psihologijskog mjerenja

Kraj 20.og stoljeća

- Ulazak u 'pravu psihologiju'
- Prva istraživanja psihologijskih fenomena
- Prvi eksperimentalni psiholozi
  - Wilhelm Wundt
  - James McKeen Cattell
  - Charles Spearman
  - Victor Henri
  - Emil Kraepelin
  - Hermann Ebbinghaus
- Prethodnica razvoju psihologijskih testova

Wilhelm Max Wundt (1832-1920)

- Nijemac, medicinar, fiziolog, sveučilišni nastavnik
- Oslanjao se na metode iz prirodnih znanosti, povezivao ljudski mozak i um
- Predložio prvi kolegij znanstvene psihologije
- Objavio prve psihološke tekstove
  - predavanja *Lectures on the Mind of Humans and Animals*, 1863.
  - *Principles of physiological psychology* 1874., istraživanje svjesnoga introspekcijom – doživljaji, osjećaji, ideje
  - *Social psychology* (10 tomova) na kraju 65-godišnje karijere
  - Objavio 54.000 stranica rukopisa (knjiga, članaka)
- Predavao psihologiju mnogim studentima koji su kasnije osnovali studije psihologije u svijetu
- 1879. prvi eksperimentalni laboratorij za psihologiju na Sveučilištu u Leipzigu
- Sustavno laboratorijsko mjerenje
  - saznati ne kako se ljudi razlikuju, već po čemu su slični, što je to što ih čini *ljudima*
  - cilj → donijeti generalne zaključke o ljudskoj vrsti, a ne proučavati interindividualne razlike
- Razlike u ljudskom funkcioniranju – smetnja, pogreška mjerenja → ukloniti
- Standardizirani postupci za smanjenje nesistematskih varijabilnih faktora i dobivanje *pravog* rezultata mjerenja
- Eksperimentalna psihologija, za razliku od psihologije interindividualnih razlika (diferencijalna psihologija)

James McKeen Cattell (1860-1944)

- Američki psiholog, studirao kod Wundta, upoznao Galtona u Evropi, inspirirao se njegovim poimanjem *interindividualnih razlika*

- prvi doktor psihologije u SAD, osnivač studija, predavao 26 godina, educirao brojne buduće psihologe
- osnovao časopise *Psychological Review* i *Science*, koji izlaze i danas
- 1921. osnovao udruženje istaknutih psihologa *Psychological Corporation*, cilj "razvoj psihologije i promocije njezine praktične primjene", radi i danas
- 1890. prvi put spomenuo termin "mental test"
- Po uzoru na Galtona, bavio se mjerenjima
- "Mentalni testovi i mjerenje"
  - Snaga stiska šake mjerena dinamometrom
  - Brzina naizmjeničnog micanja ruke na udaljenosti od 50 cm
  - Razlike u osjetu dodira
    - Minimalna udaljenost na kojoj se dvije točke mogu doživjeti kao različite
  - Jakost pritiska potrebna da izazove osjet boli
    - Guma pritisnuta na čelo
  - Razlikovanje težine
    - Razlikovanje težine kutija koje isto izgledaju
  - Vrijeme reakcije na zvuk
  - Vrijeme potrebno za imenovanje boja
  - Podjela linije od 50-cm na dva jednaka dijela
  - Prosudba 10 sekundi vremena
    - Broj točno ponovljenih slova nakon jednog čitanja
- Kao i Galton, smatrao je kako su to sve odrazi mentalnih osobina

Charles Spearman (1863-1945)

- Engleski psiholog sa ranijom tehničkom karijerom, studirao kod Wundta, bio pod velikim utjecajem Galtona
- Poznat po doprinosu u statistici:
  - Spearmanov koeficijent korelacije *rho*,
  - korekcija zbog atenuacije,
  - osnove faktorske analize
- Pionirski rad u području modela ljudskog intelekta – teorija o postojanju generalnog faktora inteligencije ili "*g*"
- 1904. članak "*General intelligence, objectively determined and measured* – faktorski pristup teoriji intelekta – empirijski
- Ideja o pouzdanosti mjerenja – što je test duži, to je pouzdaniji

Ostali važni...

- Victor Henri
- Suradivao sa Binetom na tekstovima o tome kako mjeriti složene mentalne procese
- Emil Kraepelin
- Psihijatar, istraživač u području asocijacija
- Uobličio asocijativne tehnike u formu pravog testa
- 1892 – Test slobodnih asocijacija – na zadanu riječ osoba odgovara prvu koju se sjeti
- 1885 – Test računanja koji je mjerio utjecaj uvježbavanja, pamćenje i otpornost na umor i distrakciju
- Hermann Ebbinghaus
- Testovi matematičkih operacija, pamćenja i čitanja za djecu školske dobi – posljednji pokazao vezu sa školskim uspjehom

20. stoljeće

- Početak 20. st. - početak razvoja psihologijskih testova
- Postojao je veliki interes za testove kojima bi se mogle mjeriti mentalne osobine
- Dosad su se mjerile varijable koje su se smatrale psihologijskima u svojoj prirodi, no to su bile senzomotorne sposobnosti – vrijeme reakcije i sl.
- Sada dolazi vrijeme pravog psihologijskog mjerenja – Alfred Binet je bio začetnik te ideje
- Početak sa testovima inteligencije, kasnije slijede testovi ličnosti, pa interesa, stavova, vrijednosti

Alfred Binet (1857-1911)

- Francuski psiholog; završio prirodne znanosti na Sorbonni, psihologiju naučio iz knjiga
- Autor prvog testa inteligencije
  - 1895. objavio niz članaka o važnosti mjerenja sposobnosti sa Victorom Henrijem
  - 1904. naručen da osmisli detekciju djece koji bi mogli imati potrebe za prilagođenim školskim programom
  - 1905., u suradnji sa Theodoreom Simoneom, sastavio je prvi instrument za mjerenje inteligencije: Binet-Simoneovu skalu
- Binet-Simoneova skala – 1905. g.
  - Mjeri intelektualne funkcije djece → razmišljanje, rasuđivanje, razumijevanje
  - Standardizirani mjerni instrument: primjena & norme
  - 30 zadataka
    - uglavnom bihevioralni, senzorni i perceptivni,
    - no prvi puta su se pojavili i verbalni

Primjeri zadataka Binet-Simoneova skala

- Očima prati objekt koji se pomiče.
- Hvata mali predmet koji mu je stavljen u ruku.
- Pokazuje imenovane objekte koje poznaje, npr., “Pokaži mi šalicu.”
- Uspoređuje dvije linije vidno nejednake duljine.
- Uspoređuje dvije težine.
- Ponavlja rečenice od 15 riječi.
- Definira razliku između dva poznata predmeta, npr., “papir i karton.”
- Odgovara na apstrakta pitanja, npr. “Kada te osoba uvrijedi, pa se ispriča, što ćeš učiniti?”
- Okreće kazaljke sata i očitava tako zamišljeno vrijeme.
- Definira apstraktne riječi određujući razlike među njima, npr. “dosada i umor.”

Binet-Simoneova skala

- 1908. druga revizija B-S skale
  - Veći broj zadataka
  - Složeni po grupama za djecu od 3-11 godina – za svaku dob 6 zadataka
  - Zadaci odabrani tako da ih rješava dio djece (65–75% djece)
  - Rezultat djeteta je njegova mentalna dob – odgovara dobnoj razini grupe zadataka koje je dijete uspjelo riješiti
- Daljnje revizije
  - 1911. – skala proširena i na starije ispitanike
  - 1912. – Kuhlmanova revizija – proširenje na djecu do 3 mjeseca
  - 1916. – Termanova revizija: Stanford-Binet skala – Kvocijent inteligencije – omjer mentalne i kronološke dobi – $IQ = MD/KD$
  - 2003. posljednja revizija koja se i danas koristi

- B-S skala potakla
  - opći pokret mjerenja intelektualnih sposobnosti i
  - primjenu testova u kliničkoj praksi → npr. u školama, učeničkim domovima, sudovima za maloljetnike, popravnim domovima, zatvorima...

David Wechsler (1896-1981)

- Američki psiholog, radio kao klinički psiholog u Bellevue bolnici, NY
- Interes za područje intelekta: Spearmanov student (tradicija – g)
  - Definicija inteligencije – opća sposobnost pojedinca da u svojoj okolini djeluje svrsishodno, razmišlja racionalno i ponaša se efikasno
- Razvio testove inteligencije WISC i WAIS koji se koriste i danas
  - WAIS – Wechsler Adult Intelligence Scale – prvo izdanje 1939. (tada Wechsler Bellevue Intelligence Scale), posljednja revizija 1997.
  - WISC – Wechsler Intelligence Scale for Children, prvo izdanje 1949., posljednja revizija 2003.
- Poznat je i njegov test pamćenja, zatim test inteligencije za predškolsku djecu, te neverbalni i skraćeni testovi inteligencije

Prvi svjetski rat: pojava grupnog testiranja

- potreba: detektirati najposposobnije pojedince za različite funkcije u vojsci
  - ispitati mnogo ljudi od jednom, ubrzati proces
  - razvoj grupnih testova inteligencije
- Američka vlada & Udruženje američkih psihologa (APA) → zadatak psihologa – razviti grupne testove inteligencije
- Pojava “pravih testova inteligencije”, u onom obliku na koji pomislite kad kažemo test inteligencije:
  - zadaci višestrukog izbora i
  - različitih sadržaja – slikovni (figuralni), numerički, verbalni

Robert Yerkes: Army Alfa i Army Beta testovi grupni testovi inteligencije za regrutaciju

- Army Alpha: 8 verbalnih subtestova
  - (1) praćenje verbalnih uputa
  - (2) numeričko rezoniranje
  - (3) praktično rasuđivanje
  - (4) sinonimi i antonimi
  - (5) uređivanje rečenica
  - (6) završavanje numeričkih nizova
  - (7) analogije
  - (8) informacije
- Army Beta: 7 subtestova vizulane percepcije i motorike

Utjecaj testova Army Alpha i Army Beta

- Koriste se i danas
- Služili su kao modeli za razvijanje novih grupnih testova inteligencije
- Nastupa prava produkcija (hiperprodukcija!) testova – za različite dobne skupine, za različite svrhe
- Testira se svugdje – u školama, koledžima, bolnicama, zatvorima, pri zapošljavanju
- Često loša predikcija → nepovjerenje u testove i testiranje uopće

Problem primjene testova u različitim kulturama

- Army Alfa i Army Beta su ukazali na taj problem
- Ranije su svi testovi bili standardizirani na bijelcima

- Primjena takvih testova nije mogla na adekvatan način opisati intelektualno funkcioniranje drugih rasa
- Trebalo je napraviti testove koji su u jednakoj mjeri prilagođeni za sve rase – boom 1960-1984
- Zovemo ih Culture fair testovi – testovi u kojima sve kulture imaju jednake “šanse”
- Raymond Cattell je jedan od autora CFIT – Culture Fair Intelligence Test – kristalizirana i fluidna int.

Mjerenje pojedinačnih sposobnosti

- Testovi Army Alfa i Army Beta
  - zamijećene razlike između različitih subtestova
  - visok rezultat na verbalnom testu, nizak na numeričkom i sl.
- Uočeno postojanje “specijalnih” sposobnosti
- Važno za prof. orijentaciju i selekciju zaposlenika i vojnika
- Potaklo razvoj baterija čiji subtestovi mjere različite sposobnosti i organizirani su u cjeline
- Preduvjet – razvoj statističkih metoda (korelacije i FA) → upoznavanje sa sadržajem testova, odnosno sa sadržajem zadataka

Mjerenje pojedinačnih sposobnosti

- 1945. zahvaljujući FA – razvoj višedimenzionalnih baterija testova – umjesto jednog ukupnog rezultata (IQ), formiraju se rezultati za više različitih sposobnosti
  - verbalno razumijevanje
  - numeričko rezoniranje
  - spacijalna vizualizacija
  - matematičko razmišljanje
  - perceptivna brzina
- Primjena u 2. svj.ratu – testovi za pilote, radio operatere – za svakog su potrebne drugačije sposobnosti

Mjerenje postignuća

- Testovi postignuća: znanja, vještina, uspješnosti u aktivnostima
- Školska testiranja: razvijene su skale za ispitivanje kvalitete rukopisa, testovi pisanja, matematičkog računanja
- 1923. Kelly, Rush i Terman – *Stanford Achievement Test* – baterija mjera uspjeha u različitim školskim predmetima
- 1930. uočen problem sa testovima esejskog tipa
  - loše slaganje ocjenjivača
  - zahtijevaju više vremena i od ispitanika i od ocjenjivača
  - manje su pouzdani od testova objektivnog tipa
- U SAD razvoj nacionalnih programa za školsko testiranje
  - CEEB College Entrance Examination Bord
  - ETS Educational Testing Service (od 1945)
  - ACTP American Collenge Testing Program (od 1959)
- Time se mjerenje znanja približilo kvaliteti i ozbiljnosti kojom je mjerena inteligencija

Mjerenje vještina - deksterimetri

- okulomotorna koordinacija, spretnost i mirnoću ruke i sl.
- Minnesota deksterimetar – *Minnesota Dexterity Test*
- O'Connorov deksterimetar – O'Connor Finger / Tweezer Dexterity Test
- Test koordinacije ruku - *Two Arm Coordination Test*
- Test zrcala - *Auto-Scoring Mirror Tracer*

Mjerenje ličnosti

- Počeci: Kraepelin, 1892, test slobodnih asocijacija
- Potaknuto izradom testova inteligencije
  - Već 8. godina nakon Binet-Simonove skale (1905.) psihologiji se predbacivalo da se previše oslanja na testove
  - Do kraja 30-ih u optičaju je bilo ~4000 testova → slična stvar se počela dešavati i u kliničkoj Ψ
- Boom → 1. svjetski rat → mogućnost emocionalne prilagodbe i emocionalna stabilnost vojnika

Robert S. Woodworth (1869-1962)

- Američki psiholog, bavio se emocionalnim zdravljem, na čelu Američkog odbora za emocionalno zdravlje
  - 1921. *Psychology: A study of mental life*
  - 1938. *Experimental Psychology*
- Naglašavao važnost “unutarnjih stanja” (osjećaja), te nagona
  - postavio osnove funkcionalističkog pristupa Stimulus-Organism-Response (SOR), za razliku od biheviorističkog SR
- 1.svj. rat – angažiran da izradi test kojim bi se mjerilo emocionalno zdravlje vojnika i koji se može primijeniti grupno
- *Personal Data Sheet* (ime skriva namjenu)
  - pretočio pitanja iz klasičnog intervjua u formu papir-olovka
  - ‘Smeta li vas kada vas ljudi na cesti promatraju? DA – NE’
  - ponuđeni odgovori indiciraju simptome psihopatološkog ponašanja i doživljavanja
  - zbroj prisutnih simptoma – razina psihopatološkog ponašanja
- Upitnik je malo ‘zakasnio’, rat je završio, pa je napravljena civilna verzija: *Woodworth psychoneurotic inventory*
  - verzije za djecu i za odrasle
  - pojam emocionalne prilagodljivosti razdijeljen na facete – prilagodljivost u školi, prilagodljivost u obitelji...
- Prvi upitnik *samoprocjene (self-report)*
  - ispitanik sam procjenjuje svoje osobine (ponašanje, doživljavanje)
- Samoprocjena postala standard u upitnicima ličnosti
- Prednosti:
  - nema bolje osobe od klijenta samoga da odgovori na pitanje
  - jednostavna primjena
- Nedostaci:
  - osjetljivost na iskrivljavanje odgovora (namjerno ili slučajno; preuveličavanje ili umanjivanje simptoma)
  - mogućnost da klijent ne može dobro procijeniti

Projektivni testovi

- Umjesto upitnika samoprocjene, postoje i drugačije metode: projektivne tehnike
- Ispitanici trebaju na nejasan podražaj projicirati svoja razmišljanja, stavove, potrebe, strahove, nade, želje, motivaciju – dakle: ličnost.
- Nejasan podražaj može biti mrlja tinte, crtež, fotografija ili nešto drugo
- Nema problema sa iskrivljavanjem odgovora
- Ali postoji problem interpretacije – ona uvelike ovisi o osobnom iskustvu ispitivača → test gubi objektivnost, potreban je izuzetno dugačak period edukacije za primjenu takvih testova

Rorschach inkblot test (1921)

- Hermann Rorschach, švicarski psihijatar
- 10 simetričnih mrlja od tinte, neke c/b, neke u boji
- Zadatak ispitanika: reći na što podsjećaju, što u njima vidi
- KomPLICIRANA interpretacija – loša pouzdanost i objektivnost

TAT Thematic Apperception Test (1935)

- Henry Murray i Christiana Morgan, Sveučilište Harvard
- 30 c/b slika sa 1-2 osobe (ponekad i nekoliko osoba u interakciji)
- Zadatak ispitanika: opisati što je do događaja dovelo, što se trenutno događa, kakve će biti posljedice, što likovi osjećaju, što misle, što bi mogli slijedeće napraviti...

Rosenzweigov test frustracija

- Saul Rosenzweig, Harvard
- Test latentne hostilnosti, neprijateljstva
- Crtan poput stripa – dvije osobe u frustrirajućoj situaciji, oblačići sa tekstom, nedostaje odgovor ili reakcija frustrirane osobe

Upitnici interesa i vrijednosti

- Interesi – sviđanja različitih aktivnosti, sklonosti, preferencije
- Prvi upitnik interesa Edward Strong – 1920.
  - 1920. *Strong Vocational Interest Blank SVIB*
  - 1974. *Strong-Campbell Interest Inventory SCII*
  - 1994. *Strong Interest Inventory*
- Vrijednosti – važni ciljevi u životu pojedinca, usmjeravaju naše ponašanje
- Prvi upitnik vrijednosti Allport i Vernon – 1932.
  - 1932. *Study of Values*
  - 2003. Kopelmanova revizija tog upitnika

PSIHOLOGIJSKI TEST

- Psihometrija – psihologijska disciplina koja se bavi problemima mjerenja psihičkih procesa
- Dva aspekta
  - Metodološki → kako mjerimo
  - Supstancijalni → što mjerimo

Metode psihometrije

- U psihometriju ubrajamo konstrukciju i provjeru instrumenata za mjerenje
- kognitivnih ili intelektualnih osobina (intelektualne sposobnosti, znanja, perceptivne sposobnosti)
- konativnih osobina ili osobina ličnosti (interesi, vrijednosti, ličnost u užem smislu, patološke osobine ličnosti, emocije)
- stavova i mišljenja (skale stavova prema raznim predmetima mjerenja)
- psihomotornih vještina i spretnosti
- skale za procjenjivanje osobina
- esteziometrijske metode za ispitivanje apsolutne i diferencijalne osjetljivosti

Direktno i indirektno mjerenje

- Direktno mjerenje
  - predmet mjerenja i jedinica mjerenja iste vrste
  - dužina, širina, visina – dužina
- Indirektno mjerenje
  - predmet mjerenja i jedinica mjerenja različite vrste
  - temperatura – visina žive u termometru
  - logika → visina žive je posljedica djelovanja temperature
  - isti princip kod psihologijskog mjerenja npr. broj točno riješenih zadataka je posljedica intelektualnog funkcioniranja
- Sva psihologijska mjerenja (osim esteziometrijskih!) jesu mjerenja indirektnog tipa o psihičkom funkcioniranju sudimo na temelju reakcija na podražaje različite složenosti

Mjerenje u psihologiji

- Indirektno mjerenje
- standardizirani postupak pomoću kojeg se neki psihički proces izaziva, pa se efekti tog procesa (reakcije ispitanika) registriraju, mere i vrednuju uspoređujući sa reakcijama sličnih ispitanika koje su dobivene u jednakoj situaciji (A. Krković).

Standardiziranost mjerenja

- Ključno (definicija!) – obuhvaća:
  - specifikaciju je li mjerenje individualno ili grupno
  - specifikaciju fizikalnih uvjeta i potrebnog pribora (osvjetljenje, veličina radnog prostora, pregrade i sl.)
  - specifikaciju zadataka u testu koji moraju biti isti za sve ispitanike
  - preciznu uputu ispitanicima što je cilj ispitivanja i kako trebaju raditi na zadacima i na koji način trebaju davati odgovore
  - popis odgovora koji imaju simptomatsku valjanost (ključ za odgovore)
  - pravila o tome kako se formira i izračunava individualni rezultat u testu
  - podatke potrebne za vrednovanje individualnog rezultata (norme, veličinu pogreške mjerenja, metrijske karakteristike)

Idealna standardizacija...?

- Na rezultate testiranja utječu i drugi faktori koje ne možemo u potpunosti kontrolirati
- Raspoloženje, motivacija, stres
- Testiranje za posao, ili za profesionalnu orijentaciju
- Testiranje male djece
- Problemi privatne prirode
- Posebne grupe
- Kulturalni background, SES...

Objektivnost mjerenja

- Osnovna metrijska karakteristika: nezavisnost rezultata mjerenja od ispitivača-mjerioca
- Osnovni preduvjet – slijeđenje uputa iz priručnika, poštovanje standardizacijskih pravila
- Objektivnost ovisi o dvije stvari
  - O ispitivaču
  - O vrsti zadataka

- Mjerni postupak je objektivan samo ako različiti ispitivači dolaze do istih rezultata – edukacija
- Ključ za ocjenjivanje – popis odgovora koji imaju simptomatsku vrijednosti – točni ili indikativni odgovori

Što je psihologijski test?

- Test je sustavni postupak promatranja i opisivanja ponašanja uz pomoć brojčanih ljestvica ili utvrđenih kategorija (Cronbach)
- Psihologijski test je objektivna i standardizirana mjera uzorka ponašanja (Anastasi)
- Standardizirani postupak pomoću kojeg se izaziva neka određena aktivnost, a onda se učinak te aktivnosti mjeri i vrednuje tako da se individualni rezultat usporedi sa rezultatima koji su dobiveni kod drugih individua u jednakoj situaciji (Z. Bujas)

Što je psihologijski test?

Bitno iz definicija:

- Standardizirani oblik prikupljanja informacija
- Mjeri psihologijske osobine indirektnim putem
- Mjera uzorka ponašanja
- Omogućava kvantificiranje razvijenosti osobine

Svrha → detekcija, predikcija

Kvantificirati osobine i ponašanja

Prikazati osobine pojedinca na nekom konstrukt

Razlike u rezultatima trebaju predstavljati razlike u izraženosti konstrukta (usporedba pojedinaca)

Test

- Test nije fotokopirana stranica sa pitanjima
- Sastoji se od slijedećih elemenata:
  - Test, svezak sa zadacima (i formular za odgovore)
  - Priručnik za test
- Upute za provedbu ispitivanja
- Upute za ispitanika
- Primjeri zadataka i skala za odgovore
- Ključ za odgovore
- Norme za različite populacije
- Informacije o metrijskim karakteristikama

Vrste psihologijskih testova

Klasifikacija prema...

- ... sadržaju predmeta mjerenja
- ... načinu primjene testa
- ... bodovanju odgovora
- ... vremenskom ograničenju
- ... prirodi zadatka
- ... broju predmeta mjerenja
- ... broju čestica
- ...

Testovi prema sadržaju predmeta mjerenja

Testovi sposobnosti

- Opće inteligencije, pojedinačnih intelektualnih sposobnosti, razvojni testovi, specijalnih sposobnosti (umjetničkog prosuđivanja...)

Testovi postignuća

- znanja, vještina, informiranosti...

Upitnici ličnosti

- Ličnosti u užem smislu, pojedinačnih crta ličnosti (agresivnost, kreativnost...), psihopatoloških osobina, interesa, vrijednosti
- Analitički ('klasični') i sintetički (npr. projekтивni)

Neuropsihologijski testovi

Testovi prema načinu primjene

Individualni testovi

- 1 na 1
- tipično za razvojne testove, testove inteligencije za 'donji dio krivulje', neke testove ličnosti, projekтивne tehnike, deksterimetre, neuropsihološke testove
- varijabla ispitivača!

Grupni testovi

- grupa klijenata, 1-2 ispitivača
- često testovi inteligencije, ličnosti, interesa, vrijednosti
- uvjeti grupnog testiranja!

Testovi prema načinu bodovanja odgovora

Točni odgovori

- Klasičan točan odgovor:
  - Mjesec se vrti oko Zemlje   DA ili NE
- Testovi postignuća, sposobnosti, deksterimetri

Simptomatski odgovori

- Odgovor koji upućuje na razvijenost osobine
  - Bojim se mraka   DA ili NE
- Testovi ličnosti, interesa, vrijednosti...

→ Indikativni odgovori

Testovi prema vremenskom ograničenju

(Klasifikacija testova sa T ili N odgovorima)

Testovi snage

- Zadaci u testu od lakih prema teškim, nema vremenskog ograničenja, na razvijenosti osobine ukazuje težina najtežeg točno riješenog zadatka

Testovi brzine

- Svi zadaci lagani, vremensko ograničenje ne dozvoljava da se riješi do kraja, na razvijenosti osobine nam ukazuje do kud je ispitanik stigao

Testovi prema broju predmeta mjerenja

Jednodimenzionalni testovi

- Testovi koji mjere samo jedan konstrukt, npr. agresivnost, sramežljivost, opću inteligenciju, znanje iz kolegija Mjerenje u psihologiji, itd.

Višedimenzionalni testovi

- Testovi koji mjere više konstrukata, npr. osobine ličnosti (Big Five), interese (RIASEC), pojedinačne intelektualne sposobnosti (numerička, verbalna, specijalna...)

Testovi prema prirodi zadataka

Testovi maksimalnog učinka

- Zadaci sa točnim i netočnim odgovorima, ispituju koliko je kandidat u nečemu uspješan

Testovi tipičnog ponašanja

- Zadaci bez točnih i netočnih rješenja, ispituju kako se kandidat uobičajeno ponaša

→ uobičajena i sveobuhvatna podjela

Testovi maksimalnog učinka	Testovi tipičnog ponašanja
Testovi	Upitnici samoprocjene
Sposobnosti, znanje...	Ličnost, interesi, vrijednosti, potrebe, stavovi, mišljenje...
Točno vs. Netočno	Simptomatično vs. nesimptomatično
Često ograničeni u vremenu	Uglavnom neograničeni u vremenu
Laganje rijetko, samo prema nižem rezultatu; ali problem pogađanja	Laganje - u svim smjerovima

Rezultat ispitnika

- U testu
- U zadacima
- Reakcije oslikavaju razvijenost osobina koje mjerimo
- Kvantificiranje ponašanja – brojčani rezultati koji upućuju na razvijenost osobine
- O tome ćemo govoriti drugi put

Drugi oblici procjena

- Uz testove koriste se i drugi oblici procjena psiholoških osobina
- Intervju, igranje uloga, fokus grupe, opažanje
- I te metode imaju svoja pravila, no one ne ulaze u psihometriju
- Distinkcija: kvantitativne i kvalitativne metode
- Kvalitativne metode mogu na prvi pogled djelovati 'humanije', ali njihova 'pravednost' ovisi o njihovoj specifikiranosti
- Je li postupak dobro osmišljen, pravilno proveden, jesu li rezultati točno interpretirani, jesu li na temelju njih donesene primjerene odluke

Primjena testova

- U dijagnostičke i prognostičke svrhe
- Pomoć u odlučivanju

- Sam rezultat nam ništa ne znači, cilj je ustanoviti...
  - Ima li dijete sposobnosti da krene u školu?
  - Hoće li kandidat biti dobar na nekom poslu?
  - Koje zanimanje bi mi najviše odgovaralo?
  - Ima li osoba narušeno mentalno zdravlje do te mjere da nije u mogućnosti raditi?
  - Ima li 'nestašno dijete' hiperaktivni poremećaj (ADHD) ili je to samo trenutna faza?
- Primjena testova u selekciji, za samospoznavanje, za trijažu i dijagnozu, za analizu radnog mjesta

Primjena testova u selekciji

- Najčešća primjena testova
- Rijetko kad jedini kriterij odabira kandidata – molbe, životopisi, preporuke, intervjui
- Koriste se i testovi sposobnosti i upitnici ličnosti
- Testovi sposobnosti – opće, pojedinačnih
  - povezanost inteligencije i radne uspješnosti – dobar prediktor
  - najčešće odličnih metrijskih karakteristika i pružaju točne procjene
  - paziti na eventualnu nepravdu prema određenim grupama ljudi
  - test ne smije biti niti pretežak, niti prelagan - osjetljivost
- Testovi posebnih sposobnosti i vještina
  - Vještine, spretnost, točnost, brzina, tremor → važno za neka zanimanja
- Upitnici ličnosti
  - Sporno – samoopažanje i samoprocjene
  - Upotreba u nekim posebnim okolnostima – emocionalna stabilnost

Primjena testova samospoznavanja

- Novija primjena testova
- Posebno potaknuta razvojem kompjutoriziranog testiranja
- Upitnici interesa
  - Prof. orijentacija – nema problema sa samoprocjenama
- Upitnici ličnosti i testovi sposobnosti
  - Korisni, ali samoprimjena ne bi trebala biti omogućena

Primjena testova za trijažu i dijagnostiku

- Ocjena pojedinčevog stanja
- Različite svrhe, različiti testovi
- Testovi sposobnosti
  - obrazovni programi, poslovna sposobnosti, sudjelovanje u sudskim procesima
- Testovi ličnosti – širi, uža, psihopatološke osobine
  - Bolnice, klinička psihologija, školstvo

Primjena testova za analizu radnih mjesta

- Analiza radnih aktivnosti – važna za izbor i raspodjelu kadrova, planiranje obrazovanja, određivanje stimulacije i plaća, planiranje razvoja tvrtke
- Različite metode: opažanje, intervjuiranje, upitnici, check-liste
- McCormickov PAQ Position Analysis Questionnaire

Sudionici mjerenja i njihova prava

- Autori i izdavači testova
  - pojedinci i izdavačke kuće - komercijalni i nekomercijalni testovi
- Ispitivači

- licencirani psiholozi – ograničenja
- Korisnici testovnih rezultata
  - različiti stručnjaci – kliničari (klinički psiholozi, psihijatri), rukovoditelji, razni šefovi, zaposlenici u kadrovskim odjelima (HR), profesori, učitelji, savjetovatelji, zaposlenici ministarstava, društvo u cjelini → izvještaji
- Ispitanici
  - Prava ispitanika: da bude informiran o načinu testiranja, da dobije povratnu informaciju o rezultatima, da mu se osigura povjerljivost nalaza

Kvaliteta testova

- Koji test je dobar test?
- Test...
  - ... koji ima razrađene upute za primjenu, bodovanje i interpretaciju rezultata
  - ... koji je jednostavan i brzo se primjenjuje
  - ... koji se sviđa ispitanicima
  - ... čija primjena poboljšava kvalitetu života ispitanika
  - ... koji nam ukazuje na razlike među ispitanicima
  - ... čije ocjenjivanje ne ovisi o ispitivaču
  - ... čiji rezultati nisu slučajni, već su odraz osobina ispitanika
  - ... koji mjeri ono što mi mislimo da mjeri
  - ... koji nam omogućava da usporedimo rezultate različitih ispitanika

5 metrijskih karakteristika

- Test...
  - ... koji nam ukazuje na razlike među ispitanicima - OSJETLJIV
  - ... čije ocjenjivanje ne ovisi o ispitivaču - OBJEKTIVAN
  - ... čiji rezultati nisu slučajni, već su odraz osobina ispitanika - POUZDAN
  - ... koji mjeri ono što mi mislimo da mjeri - VALJAN
  - ... koji nam omogućava da usporedimo rezultate različitih ispitanika - BAŽDAREN

→ Samo je takve testove opravdano koristiti u praksi

ZADACI U TESTU

Osnovna klasifikacija testova

- testovi maksimalnog učinka
  - testovi znanja i sposobnosti
  - točni i netočni odgovori
  - zadaci: višestruki izbor, nadopunjavanje, T/N, uparivanje
  - ocjenjivanje 0 i 1 (ili drugačije)
- testovi tipičnog ponašanja
  - upitnici ličnosti, interesa i sl.
  - samoprocjena razvijenosti osobine
  - nema točnih i netočnih odgovora
  - zadaci: procjenjivanje, rangiranje
  - ocjenjivanje: rezultat na skali, hijerarhija

Zadaci u testovima maksimalnog učinka

- zadaci višestrukog izbora (abcd..)
- dihotomni zadaci (N,T)
- nadopunjavanja
- uparivanja

Zadaci višestrukog izbora

Statistička mjera koja pokazuje koliko se “gusto” grupiraju rezultati oko aritmetičke sredine je:

- A. standardna pogreška
- B. standard
- C. stanine skala
- D. standardna devijacija
- (E. ne znam)

Dihotomni zadaci

Projektivne tehnike predstavljaju sistem upotrebe projekcijskog sustava u svrhu eksperimentalnog ispitivanja.

- A. DA
- B. NE
- (C. ne znam)

Zadaci nadopunjavanja

Zajednički naziv koje objedinjuje testove sposobnosti, znanja i postignuća u kojima postoje točni i netočni odgovori je _____.

Zadaci uparivanja

Uparite tko predaje koji predmet:

1. Mlačić	a. Psihologija rada
2. Brkljačić	b. Deskriptivna statistika
3. Žebec	c. Percepcija
4. Kaliterna-Lipovčan	d. Diferencijalna psihologija
5. Babarović	e. Modeli analize varijance
(6. Franc)	(f. Motivacija)
- (dodavanje još jedne opcije otežava pogađanje)

Zadaci u testovima maksimalnog učinka

- Vrste zadataka:
  - višestruki izbor, dihotomni T/N, nadopunjavanje, uparivanje
- Ocjenjivanje:
  - rješenje je ili točno ili netočno
  - to su sve dihotomni zadaci
  - bodovi 0 i 1
- Težina zadatka:
  - težina pitanja i težina distraktora
  - ponderiranje
  - bodovi npr. 0 i 2 ili 0 i 4... itd
- Problem: pogađanje
  - korekcija: odgovor 'ne znam' i negativni bodovi
  - bodovi npr. -1, 1

Zadaci u testovima tipičnog ponašanja

- Rangiranje
  - Jednostavno
  - U parovima
  - U grupama (trijadama, tetradama...)
  - Metoda prisilnog izbora
- Procjenjivanje
  - Unipolarno (kontinuum opisan s jednim atributom)
  - Bipolarno (semantički diferencijal)

Zadaci jednostavnog rangiranja

Slijedeće životne ciljeve rangirajte prema njihovoj važnosti za vas, počevši time što ćete najvažnijem cilju dodijeliti rang 1, sljedećem po važnosti rang 2... itd

Ugodan život	_____
Jednakost	_____
Uzbudljiv život	_____
Obiteljska sigurnost	_____
Sloboda	_____
Zdravlje	_____

Zadaci rangiranja u parovima

Pročitajte svaki par ponuđenih tvrdnji i u svakom paru odaberite onu vrijednost koja je vama osobno važnija:

1. a) jednakost
b) dobrohotnost

Zadaci rangiranja u grupama

U svakoj pojedinoj grupi, rangirajte zanimanja prema tome koliko vas interesiraju:

1. a) bračni terapeut
b) sociolog
c) profesor engleskog jezika
d) marketinški stručnjak

Metoda prisilnog izbora

- Modifikacija metode rangiranja u parovima ili grupama gdje su sve ponuđene alternative jednako socijalno poželjne
- Unutar svakog para, odaberite tvrdnju koja vas točnije opisuje
  - 1a) Sviđa mi se biti vani i družiti se s raznim ljudima.
  - 1b) Zanima me učiti o umjetnosti.
  - 2a) Često se osjećam depresivno.
  - 2b) Često se osjećam anksiozno.

Rangiranje – prednosti i mane

Rezultat ispitnika – hijerarhija, rang – ordinalna razina mjerenja

- nema info o *izraženosti* svojstva
- relativno mjerenje, a ne apsolutno (isti 1. rang kod dvije osobe)
- ipsativno mjerenje, intraindividualne razlike

Dva entiteta ne mogu se proglasiti jednako važnima

- smanjuje stabilnost hijerarhije, pogotovo u sredini

Zahtijevno kod velikog broja entiteta

Moguće cirkuarne pogreške (osim kod jednostavnog rangiranja)

Metoda prisilnog izbora – prednost: laganje

Procjenjivanje

Ispitanik procjenjuje *stupanj* izraženosti svoje osobine

Vrlo uobičajena metoda, također

Skala procjena

Koristeći skalu od 1 do 4, procijenite koliko vam se sviđa svako od ponuđenih zanimanja...

1 – uopće mi se ne sviđa

4 – izuzetno mi se sviđa

○ Soboslikar	1	2	3	4
○ Elektrotehničar	1	2	3	4
○ Profesor u srednjoj školi	1	2	3	4
○ Dizajner	1	2	3	4
○ Liječnik	1	2	3	4

Broj uoprišnih točaka može varirati (2,3,4,5,7,9,10...) - povećanje varijabiliteta, no pitanje efikasnosti

Postojanje središnje točke ili ne (neparan ili paran broj točaka)

Dihotomna skala procjena: Sviđaju li vam se navedena zanimanja... novinar... A NE

Likertova skala: svi stupnjevi opisani, najčešće broji 5 točaka, ima središnju točku

Kontinuirane skale procjena

Ispitanik može odrediti bilo koji broj na skali (za razliku od *diskretnih*)

Označite kvačicom u kojoj mjeri osjećate nelagodu u slijedećim situacijama:

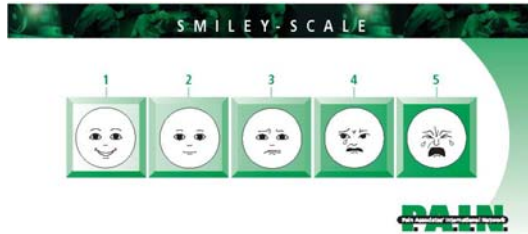
Ne osjećam nelagodu	Osjećam nelagodu
---------------------	------------------

U zubarskoj čekaonici -----

Prije ispita _____
Na ispitu _____

Grafičke skale procjena

Za djecu koja nemaju dovoljno razvijen pojmovni sustav i vokabular i koja nisu došla do potrebnog stupnja kognitivnog razvoja

Skala semantičkog diferencijala

Bipolarna skala, 7 uporišnih točaka, Osgood, Suci, Tannenbaum (1957)

Mjerenje samopoimanja i ispitivanje mišljenja i stavova

Kako se osjećam kada sam vani u društvu drugih ljudi

Toplo	3	2	1	0	1	2	3	Hladno
Napeto	3	2	1	0	1	2	3	Opušteno
Slabo	3	2	1	0	1	2	3	Snažno

Usporedba različitih ispitanika, ali i različitih objekata (npr. "kako se osjećam kada sam u prirodi", "kako se osjećam kada sudjelujem na natjecanju"...)

Procjenjivanje – prednosti i mane

Rezultat ispitanika – brojčana procjena izraženosti svakog svojstva

→ apsolutno mjerenje – **NORMATIVNO**

→ interindividualne i intraindividualne razlike

Mogućnost davanja istih procjena

Jednostavna primjena

Pseudointervalna skala → parametrijske analize

Bolje u kroskulturalnoj primjeni jer pojedine čestice ne ovise o drugima

Problemi

- nekad asimetrične i sužene distribucije (pogotovo kod skala vrijednosti)
- osjetljive na način odgovaranja (npr. davanje ekstremnih odgovora, slaganje sa ponuđenim tvrdnjama *akvisencija*)

Procjenjivanje ili rangiranje

- Dva suprotstavljena pristupa
- Češće je procjenjivanje
- Parametrija, jednostavnost, iste procjene
- Odabir ovisi o predmetu mjerenja & vrsti testova

BODOVANJE URATKA U ZADATKU

- Rezultat ispitanika u zadatku je broj
- U testovima max učinka ili dihotomnim skalama - broj 0 ili 1
  - 1 = točno rješenje ili indikativan odgovor
  - 0 = netočno rješenje ili odsutstvo indikativnog odgovora
- U skalama procjena – brojčani rezultat na skali (npr. 1-5)
- Kod rangiranja – rang svojstva koje je ispitanik ocijenio (npr. 4)
- Svaki zadatak je varijabla
- Nazivamo ga još i čestica ili item
- Kakve su njene karakteristike?
  - parametri zadatka
  - što se s njome događa ako promijenimo način bodovanja?

Dihotomni zadaci

Značenje uratka u dihotomnom zadatku

- Razvrstava ispitanike u dvije kategorije
  - Ima svojstvo
  - Nema svojstvo
- Dihotoman = dvije kategorije
  - 1 – točan odgovor ili prisutstvo svojstva koje se mjeri
  - 0 – netočan odgovor ili odsutstvo svojstva koje se mjeri
- Jačina intervalne skale
- Parametri – M, sd, varijanca, distribucija

Dihotomni zadatak

isp	z ₁	z ₂	z ₃	z ₄
1	1	0	0	1
2	1	1	1	0
3	0	0	0	0
4	1	1	0	0
5	1	0	0	1
6	1	1	0	1

Distribucija dihotomnog zadatka

Rezultat	Frekvencija	Proporcija
1	f_1	$p = f_1/N$
0	f_0	$q = f_0 / N$
Σ	N	1
	$(f_1 + f_0 = N)$	$(p + q = 1)$

Aritmetička sredina i varijanca dihotomnog zadatka

x_j	f	fx_j		$d=X-M$	d^2	fd^2
1	$f_1 = pN$	$1 \cdot pN = pN$		$1-p = q$	q^2	$pN \cdot q^2$
0	$f_0 = qN$	$0 \cdot qN = 0$		$0-p = -p$	p^2	$qN \cdot p^2$
Σ	N	pN				$pqN (q + p) = pqN$
		M = p		(d=X-p)		v = pq

(detaljan opis izvoda možete naći u Krkoviću)

Parametri dihotomnog zadatka

- $M = p$
- $v = p \cdot q$
- Test srednje težine $\rightarrow p=0.5$
- Najveće razlikovanje ispitanika $\rightarrow v_{\max} = 0.25$

Primjer 1. Neki zadatak rješavalo je 1000 ispitanika, od kojih je 600 dalo indikativan odgovor. Koliko iznose M i v zadatka?

Primjer 2. U tablici su navedeni rezultati ispitanika u nekom zadatku. Koliko iznose parametri zadatka?

isp	z_1	z_2	z_3
1	1	0	1
2	1	1	1
3	0	0	1
4	1	1	0
5	1	0	1
6	1	1	1
7	0	0	0
8	1	1	1
9	0	1	1
10	1	1	1
M=?			
V=?			

TRANSFORMACIJA URATKA U ZADATKU

- Što se događa ako promijenimo bodovanje?
- Tipično bodovanje: T, N $\rightarrow$ 1, 0
- Promjena: T, N $\rightarrow$ 2, 0 ... ili ... T,N $\rightarrow$ 1, -1
- Svaka od tih promjena – transformacija

Transformacije

- Dodavanje konstante $a=1$
 $1, 0 \rightarrow 2, 1$
- Oduzimanje konstante $a=1$
 $1, 0 \rightarrow 0, -1$
- Množenje s konstantom $a=2$
 $1, 0 \rightarrow 2, 0$
- Dijeljenje s konstantom $a=2$
 $1, 0 \rightarrow 0.5, 0$

Primjer. O kojoj se transformaciji radi?

- T,N = 3,0 ?
- T,N = 2,1?
- T,N = 1,-1?

Kako se transformacije reflektiraju na parametre zadatka?

Dodavanje konstante

- $M' = M + a$
- $v' = v$
- $Sd' = Sd$

Oduzimanje konstante

- $M' = M - a$
- $v' = v$
- $Sd' = Sd$

Množenje konstantom

- $M' = a \cdot M$
- $v' = a^2 \cdot v$
- $Sd' = a \cdot Sd$

Dijeljenje konstantom

- $M' = M / a$
- $v' = v / a^2$
- $Sd' = Sd / a$

Primjer 1. U nekom zadatku ispitanici su mogli postići 1 bod za točno rješenje i 0 bodova za netočno. Utvrđeni parametri tog zadatka iznosili su $M=.40$, $v=.24$. Kako će se promijeniti parametri zadatka, ako promijenimo bodovanje tako da točno rješenje donosi 2 boda, a netočno 0, te ako ga promijenimo tako da točno rješenje donosi 1 bod, a netočno -1. Prvo definirajte o kojoj se transformaciji radi, a zatim izračunajte parametre zadatka

Promjena bodovanja $1, 0 \rightarrow 2, 0$

Promjena bodovanja $1, 0 \rightarrow 1, -1$

Primjer 2. Zadatak u testu riješilo je 30 od 100 ispitanika. Točno rješenje nosi 2, a netočno 0 bodova. Odredite transformaciju, te potom izračunajte parametre netransformiranog i transformiranog zadatka.

REZULTAT U TESTU

Zadatak u testu

- Varijabla, čestica, item
- Odgovori ispitanika
  - Rezultat na skali (npr. 1-5)
  - Dihotomni odgovor (0 ili 1)
  - Rang nekih entiteta – izvan ove rasprave
- Parametri
  - distribucija, indeks lakoće p, M, sd, v,

Dihotoman zadatak

- Dijeli ispitanike u 2 kategorije: 0 i 1
- Distribucija: f_0 i f_1
- Indeks lakoće $p = f_1 / N$
- $M = p$
- $v = p * q = sd^2$
- Srednja težina $p = .5$
- Maksimalna varijanca $v = .25$

Procjena na skali (npr. 1-5)

- Dijeli ispitanike u N kategorija: 1, 2, 3, 4 i 5
- Distribucija: $f_1 \quad f_2 \quad f_3 \quad f_4 \quad f_5$
- $M = \sum x / N$
- $v = sd^2$
- Srednja težina $p =$ na polovici skale odgovora (3 u ovom slučaju)

Zadatak vs. test

- Rezultat u zadatku oslikava razvijenost osobine koju mjerimo, ali...
  - najčešće nije dovoljan da donesemo čvrst i pouzdan zaključak (npr. samo jedno pitanje na ispitu)
- Test se sastoji od niza zadataka
  - broj zadataka varira – skala zadovoljstva životom ($k = 1$) ili MMPI ($k = 567$)
  - Pouzdanija mjera izvedena iz većeg broja mjerenja
  - I osjetljivija
  - I sadržajno valjanija – kvalitetnija

Rezultat u testu

- Broj iskazanih indikativnih ponašanja u nekom nizu zadataka
  - Veći broj iskazanih indikativnih ponašanja → veći rezultat u testu → veća razvijenost mjerene osobine
- Matematički, rezultat u testu je zbroj odgovora ispitanika u pojedinim zadacima ili LINEARNA KOMBINACIJA (LK)

Linearna kombinacija

$$LK = x_1 + x_2 + x_3 + \dots + x_k$$

isp	z_1	z_2	z_3	z_4	LK
1	1	0	0	1	2
2	1	1	1	0	3
3	0	0	0	0	0
4	1	1	0	0	2
...					
N-ti	1	0	0	0	1

isp	z_1	z_2	z_3	z_4	LK
1	5	4	4	5	18
2	2	1	2	3	8
3	1	3	3	2	9
4	4	3	4	4	15
...					
N-ti	2	3	3	5	13

Paramteri bruto rezultata

- Distribucija
- Indeks težine / lakoće
- M
- Sd, v

Distribucija bruto rezultata

- Raspon: min-max
  - min: najmanji rezultat koji ispitanik može postići
  - max: najveći rezultat
- Raspon varira ovisno o
  - broju zadataka (k) i
  - formatu skale odgovora (dihot. zadaci ili skale procjena)
  - veći broj zadataka i veći broj uporišnih točaka povećavaju teoretski raspon testa
- **Npr.** Teorijski raspon testa koji broji 10 zadataka bodovanih 0 i 1 je min= 0, max = 10
- **Npr.** Teorijski raspon testa koji broji 50 zadataka-skala procjene raspona 1-5 je min= 50, max = 250

Izgled distribucije: težina testa

- Normalna distribucija
  - Primjeren test
- Negativno asimetrična
  - Razvučena na lijevom kraju, svi nagurani na desnom
  - Prelagan test
- Pozitivno asimetrična
  - Razvučena na desnom kraju, svi nagurani na lijevom
  - Pretežak test

Indeks težine (lakoće) testa

- Intuitivno jasno: neko 'težište' rezultata
- poput aritmetičke sredine, ali izražava se u jedinicama skale
  - za testove sa dihotomnim zadacima kreće se u vrijednosti 0-1
  - za testove sa zadacima-skalama procjene, u vrijednosti raspona skale
- prosječni $p = M / k$

Aritmetička sredina bruto rezultata

- zbroj aritmetičkih sredina zadataka
$$M_{LK} = M_1 + M_2 + M_3 + \dots + M_k$$
- kod dihotomnih zadataka
$$M = p, \text{ pa je}$$
$$M_{LK} = p_1 + p_2 + p_3 + \dots + p_k$$

Varianca bruto rezultata

- Komplikiranija od samog zbroja varijanci
- Varianca = zbroj matrice kovarijanci
- Kovarijanca – pokazuje kako dvije varijable variraju zajedno (varianca pokazuje kako varira jedna varijabla)
- Kovarijanca između dvije varijable iznosi
$$c_{12} = sd_1 * sd_2 * r_{12}$$
- Uključuje element varijabilneta i element korelacije među varijablama

Matrica kovarijanci C

Matrica korelacija R pomnožena s pripadajućim standardnim devijacijama

	z_1	z_2	z_3
z_1	$c_{11} = r_{11}sd_1sd_1$	$c_{12} = r_{12}sd_1sd_2$	$c_{13} = r_{13}sd_1sd_3$
z_2	$c_{21} = r_{21}sd_2sd_1$	$c_{22} = r_{22}sd_2sd_2$	$c_{23} = r_{23}sd_2sd_3$
z_3	$c_{31} = r_{31}sd_3sd_1$	$c_{32} = r_{32}sd_3sd_2$	$c_{33} = r_{33}sd_3sd_3$

	z_1	z_2	z_3
z_1	$c_{11} = v_1$	$c_{12} = r_{12}sd_1sd_2$	$c_{13} = r_{13}sd_1sd_3$
z_2	$c_{21} = r_{21}sd_2sd_1$	$c_{22} = v_2$	$c_{23} = r_{23}sd_2sd_3$
z_3	$c_{31} = r_{31}sd_3sd_1$	$c_{32} = r_{32}sd_3sd_2$	$c_{33} = v_3$

Varianca LK

- $v_{LK} = \sum v_i + 2\sum r_{ij}sd_i sd_j$
  - uključuje informaciju o varijabilitetu pojedinih čestica
  - i o korelacijama među njima

Primjer. Neki test sadrži 3 zadatka. Aritmetičke sredine i standardne devijacije te korelacije među pojedinim zadacima prikazane su u sljedećim tablicama. Izračunajte koliko iznosi M i v cijelog testa.

	z_1	z_2	z_3
M	0,8	0,4	0,4
Sd	0,2	0,3	0,2

	z_1	z_2	z_3
z_1	1	0,4	0,6
z_2	0,4	1	0,5
z_3	0,6	0,5	1

Linearne transformacije LK

- Bodovanje zadataka može se promijeniti
- Ponderiranje
  - Jednako
  - Nejednako
- Kako se to odražava na ukupni rezultat u testu?

Dodavanje konstante

- $M' = M + a$
- $v' = v$
- $Sd' = Sd$

Oduzimanje konstante

- $M' = M - a$
- $v' = v$
- $Sd' = Sd$

Množenje konstantom

- $M' = a M$
- $v' = a^2 v$
- $Sd' = a Sd$

Dijeljenje konstantom

- $M' = M / a$
- $v' = v / a^2$
- $Sd' = Sd / a$

Primjer. Neki test broji 10 zadataka. Njegovi parametri su $M = 1$, $Sd = 1,1$, $v = 1,19$. Koliko bi iznosili M i Sd da su svi zadaci bodovani sa 2 i 0? O kojoj se transformaciji radi?

PET METRIJSKIH KARAKTERISTIKA

- Pouzdanost
- Valjanost
- Osjetljivost
- Objektivnost
- Baždarenost

Ključni statistički pojmovi

- varijabilitet
- korelacija

OSJETLJIVOST (DISKRIMINATIVNOST)

- **svojstvo testa (i zadataka) da uspješno razlikuje ispitanike po izraženosti svojstva koje se mjeri**
- Razlika među ispitanicima važna – praktična primjena
- Osjetljivost testa & osjetljivost zadataka

Uradak (rezultat) u testu

- Rezultat u testu je LK uratka u zadacima
- Varijabla – M, Sd, distribucija...
- Kada je rezultat u testu osjetljiv?
  - Kada se ispitanici dobro razlikuju
  - Idealno: kada svatko dobije različit rezultat → pravokutna distribucija

Što čini osjetljivost testa?

- Osjetljivost zadataka
- Varijabilitet rezultata u testu (broj zadataka, Sd)
- Težina testa
- Oblik distribucije rezultata u testu

Osjetljivost zadataka

- S obzirom da je uradak u testu zbroj uratka u zadacima...
...što su zadaci osjetljiviji, to je i test osjetljiviji

Varijabilitet testa

- Što veći sd, v, TR, to veća osjetljivost testa
  - Veći broj mogućih rezultata (zadataka)
  - Broj stupnjeva na skali procjena
  - Različito ponderiranje rezultata

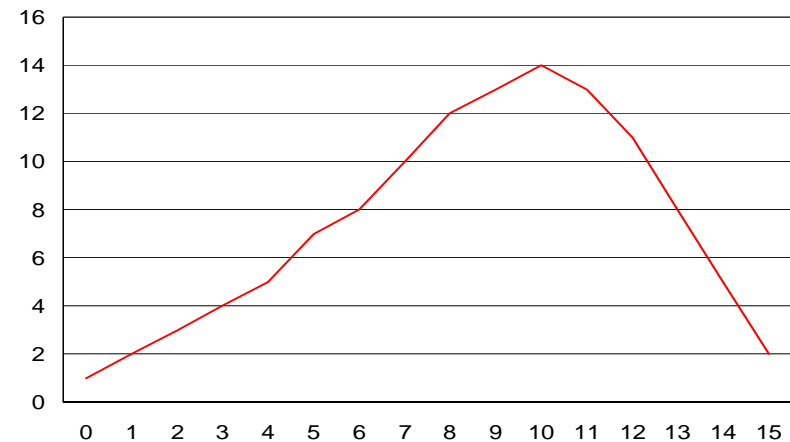
Težina testa

- Najbolje osrednja

- Teški test → pozitivno asimetrična distribucija
- Lagani test → negativno asimetrična distribucija
- Prosječno težak test → normalna distribucija

Distribucija testa

- Područje veće osjetljivosti – mjesto gdje je manja 'gužva' rezultata (na slici: lijevi kraj distribucije)
- Visoka osjetljivost: razvučena distribucija, te pravokutna distribucija

POUZDANOST

- **konzistentnost, dosljednost ili stabilnost mjerenja**
- Najjednostavnije poimanje pouzdanosti: ako pri više mjerenja dobijemo iste rezultate, mjerenje je pouzdano
- To nije točnost mjerenja

Primjer: mjerenje težine osobe od 60 kg

vaga 1: svaki put ista i točna težina: 60, 60, 60, 60

→ točno i pouzdano mjerenje

vaga 2: svaki put ista težina, ali 3 kg manja: 57, 57, 57, 57

→ pouzdano, ali nije točno

→ nije problem, matematički ispravimo

→ sistematski varijabilitet

vaga 3: svaki put druga težina: 61, 59, 62, 57

→ netočno & nepouzdan

→ problem, nema matematičke korekcije

→ nesistematski varijabilitet

Bruto rezultat ispitanika pod utjecajem je

1. pravog rezultata
2. sistematskih varijabilnih faktora
3. nesistematskih varijabilnih faktora

Zanima nas pravi rezultat i pokušavamo ga procijeniti

Pravi rezultat – stvarna veličina konstrukta kojeg mjerimo, npr.
težina ispitanika (u primjeru 60 kg)
stupanj intelektualnog funkcioniranja
poznavanje sadržaja nekog kolegija

→ želimo da su rezultati mjerenja oslobođeni utjecaja SV i NSV

Sistematski varijabilitet

- stabilno djelovanje, u jednom smjeru
- matematički zahvatljivo, ako smo svjesni njegovog postojanja
npr. vaga koja sustavno pokazuje nižu težinu ili verbalni test inteligencije na engleskom
- utjecaj na individualni rezultat → na ispitanike djeluje isto u različitim ispitnim situacijama
- ne narušava pouzdanost mjerenja

Nesistematski varijabilitet

- ne utječe prema nekom pravilu, već slučajno → nekad povećavaju, a nekad smanjuju bruto rezultat
- raspodjeljuje se normalno
- u beskonačnom broju mjerenja $M = 0$ → poništava se
- ne korelira ni sa čime, jer je slučajna
- utjecaj na individualni rezultat → djeluje različito u različitim ispitnim situacijama
- narušava pouzdanost mjerenja

Izvori NSV

- Konstrukcija testa
- Primjena
- Bodovanje i interpretacija rezultata
- Drugi mogući izvori

Konstrukcija testa

- Odabir pitanja i indikativnih ponašanja – test znanja (nekad imam, nekad nemam sreće), testovi ličnosti, sposobnosti...

Primjena testa

- Ispitivanje - vrućina, zagušljivost, osvjetljenje prostorije, doba dana, olovka koja ne piše, klupa koja odvlači pažnju
- Ispitanik - umor, emocionalno stanje, djelovanje lijekova, krivo shvaćena pitanja (“što ne čini...”), krivi upis u formularu za odgovore (npr. zbog jednog preskočenog pitanja)
- Ispitivač - stil i način, profesionalnost, potpitanja (navođenje na odgovor na usmenom, klimanje glavom)

Bodovanje i interpretacija

- Kompjutorski testovi & objektivni testovi višestrukog izbora → najmanji utjecaj NSV pri bodovanju
- Neobjektivni testovi (kreativnost: cigla; ličnost: projektni testovi; opažanje ponašanja: reći “dobro

jutro”) – problem 2 opsežni priručnici, dugogodišnji trening za adekvatno bodovanje

Drugi izvori NSV

- Iskrivljavanje odgovora (namjerno ili nenamjerno) → npr. zlostavljanje u obitelji

Procjena pouzdanosti

- Cilj mjerenja je da rezultati odražavaju isključivo pravu veličinu mjerenja, tj. pravi rezultat, a ne utjecaj SV i NSV
- Međutim, izmjerimo težinu ispitanika i dobijemo: 61, 59, 62, 57
- Što činimo u tom slučaju? Što je prava težina tog ispitanika? Kako ju pokušavamo procijeniti?

Prosjeck → 59.75 kg (Pravi rezultat = 60 kg)

Procjena pouzdanosti

- NSV → u beskonačnom broju mjerenja $M = 0$
- Intuitivno jasno: što veći broj mjerenja, to veća pouzdanost
- Utjecaj NSV se smanjuje što je broj mjerenja veći

Procjena pouzdanosti

- **Pouzdanost je nezavisnost rezultata mjerenja od utjecaja nesistematskih varijabilnih faktora**
- Analiza pouzdanosti jest razdvajanje nesistematskog (slučajnog) varijabiliteta od stabilnog
- Stabilni varijabilitet = pravi rezultat & sistematski varijabilitet
- Analiza pouzdanosti ne zahvaća razliku između varijabiliteta uzrokovanog pravim rezultatom i sistematskog varijabiliteta

Vrste pouzdanosti

stabilnost testovnih rezultata u vremenu → retest pouzdanost

ekvivalentnost testovnih rezultata u dvije forme testa → pouzdanost ekvivalentnih formi

homogenost (konzistentnost) testovnih rezultata → pouzdanost unutarnje konzistencije

Retest pouzdanost – stabilnost mjerenja

- Stabilnost osobine – dvije primjene – isti rezultat (OK za ispitivanje pouzdanosti mjera stabilnih osobina, npr. karakteristike ličnosti, ali ne raspoloženja)
- primjena jednog testa u dva navrata
- koeficijent pouzdanosti je korelacija između te dvije primjene
- razmak između dvije primjene – od 2 tjedna do 6 mjeseci, ovisi o predmetu mjerenja – 2 mjeseca

Pouzdanost ekvivalentnih formi

- ekvivalentne forme – jako slični testovi (slične M, v, interkorelacije, korelacije sa vanjskim varijablama)
- blaže definirane nego paralelne forme (iste M, v, interkorelacije, korelacije sa vanjskim varijablama)
- koeficijent pouzdanosti → korelacija između rezultata u dvije forme
- forma A i forma B → jedan test → povezanost testa sa samim sobom
- različiti zadaci (nema učenja), primjena odjednom (nema osipanja)

Homogenost testa

- Ujednačenost mjerenja svih zadataka u testu
- Može se ispitivati na razini pojedinačnih zadataka ili na razini dijelova testa
- Logika ispitivanja konzistentnosti
  - Ako svi zadaci mjere isto (visoke korelacije), znači da nisu interferirali NSV

- Ako mjere različite stvari, djelovali su NSF
- ispituje se povezanost među cjelinama testa ili među zadacima
  - visoka povezanost → test je homogen
- razlikujemo dvije osnovne metode za računanje homogenosti testa
  - split-half pouzdanost i
  - pouzdanost unutarnje konzistencije
 → razlika je matematička, a ne logička

Split-half pouzdanost

- test podijelimo na dvije polovice (transverzalno, longitudinalno)
- korelacija među njima → koeficijent pouzdanosti svake polovice → polovica je upola kraća nego cijeli test → dobiveni koeficijent treba korigirati Spearman-Brownovom formulom, kako bismo procijenili pouzdanost cijelog testa
- takva aproksimacija koeficijenta pouzdanosti naziva se split-half koeficijent pouzdanosti

Pouzdanost unutarnje konzistencije

- najčešće korištena metoda za procjenu pouzdanosti
- bazira se na prosječnim korelacijama svih zadataka u testu
- određuju se korelacije među svim zadacima, pa se prosječna korelacija korigira SB formulom
- za račun dovoljni paramteri testa i testovnih zadataka
- autori matematičkih formula:
  - Frederic Kuder i M.W. Richardson (1937) – KR-20 i KR-21
  - Lee Cronbach (1951) – Cronbachov alfa

Interpretacija koeficijenata pouzdanosti

Veličina koeficijenata (raspon 0-1)

0.7 → relativno loše, ali ovisi o

- vrsti testa,
- dužini testa,
- selekcioniranosti ispitanika i
- načinu računanja pouzdanosti

0.8 → dobar, pristojan, prihvatljiv, ali također ovisi o navedenom

0.9 → odlično

Stabilnost i homogenost

- koeficijenti homogenosti govore o djelovanju NSV u trenutku kada je test primijenjen
  - ukoliko postoji djelovanje NSV zadaci su u niskim korelacijama
  - govorimo o utjecaju NSV u toj jednoj primjeni testa
- visoka homogenost nije garancija da NSV neće djelovati pri nekoj budućoj primjeni testa (o tome nam govori koeficijent stabilnosti) ☹ pojava može biti stabilna u vremenu, ali zadaci ne moraju biti homogeni
- homogenost i stabilnost nisu povezani i na osnovu jedne karakteristike testa ne možemo zaključivati o drugoj

OBJEKTIVNOST

Objektivnost je neovisnost testovnih rezultata o mjeriocima.

Slaganje rezultata dobivenih od različitih ispitivača

- Ako više ispitivača primjenjuje *isti* test na *istim* ispitanicima, i ako oni dobiju i *iste* rezultate – tada test možemo smatrati objektivnim
- S druge strane, ukoliko postoje razlike među rezultatima dobivenih od različitih ispitivača – tada test *nije* objektivna, već su rezultati pod utjecajem ispitivača

→ vrlo slična pouzdanosti mjerenja, ali nije ista

→ neki ju udžbenici klasificiraju u tu kategoriju, no postoje jasni razlozi zašto ju treba tretirati kao samostalnu metrijsku karakteristiku

Određivanje objektivnosti

- mjera slaganja različitih ispitivača
- primijenimo test, ocijeni ga više ocjenjivača → zanima nas koliko su ga oni slično ocijenili
- kvantitativna analiza objektivnosti: nekoliko pristupa
  - Korelacijski pristup
  - Razlike u ocjenama

Korelacijski pristup

- Visoka korelacija između ocjenjivača, visoka objektivnost
  - stabilnost
  - isto kao u priči o pouzdanosti
- ali, korelacija pokazuje slučajne pogreške, ali ne i sistematske
- dva ocjenjivača mogu imati $r=1$, a da jedan uvijek daje 2 boda više zato nije dovoljan pokazatelj objektivnosti

Osobna jednadžba ispitivača

- tendencija ispitivača da daje “bolje” ili “lošije” ocjene
- različiti ispitivači imaju različiti *kriterij ocjenjivanja*, tj. neki ispitivači imaju *blagi* kriterij, dok drugi imaju *stroži* kriterij ocjenjivanja
- sistematski varijabilitet

Objektivnost vs. pouzdanost

- da bismo dobili objektivna test, moramo smanjiti utjecaj sistematskog i nesistematskog varijabiliteta
- upravo je sistematski varijabilitet ono što objektivnost mjerenja izdvaja iz pouzdanosti mjerenja → pouzdanost govori isključivo o nesistematskom varijabilitetu

Faktori o kojima ovisi objektivnost

- *uvježbanost ocjenjivača* → neizvježbani ispitivač radi više grešaka i više djeluju i nesistematski i sistematski faktori
- *način odgovora na podražajnu situaciju* → najbolji su testovi sastavljeni od *zadataka višestrukog izbora* – takvi testovi su potpuno objektivni jer imaju jednoznačno određen ključ za ocjenjivanje
- *standardizacija uvjeta primjene testa* – sve specifikacije koje su navedene u priručniku za test koje opisuju uvjete u kojima test funkcionira najvažnije su odrednice → primjena testa treba biti standardizirana

Ključ za ocjenjivanje

Popis točnih ili indikativnih odgovora ispitanika sa pridruženom kvantitativnom oznakom njihove simptomatske vrijednosti.

Potpuno objektivni test

- ima jednoznačno definiran ključ za ocjenjivanje
- svaki zadatak ima samo jedno točno rješenje (tada bi svaki ispitivač trebao dobiti isti rezultat)
- uzroci neobjektivnosti su banalne greške: npr. slučajno priznavanje netočnih odgovora i obrnuto, preskakanje pitanja itd. → tih grešaka nikako ne bi smjelo biti → da bi se te greške svele na najmanju moguću mjeru, bitno je svaki individualni učinak, radi provjere 2x korigirati i vrednovati

Nepotpuno objektivni test

- test s odgovorima otvorenog tipa ili projektivni testovi
- nema ponuđenih odgovora među kojima treba izvršiti izbor
- ocjenjivanje je podložno subjektivizmu i to ugrožava objektivnost

Standardiziranost testa

→ preduvjet za objektivnost (ali i za pouzdanost)

- preciziranje svih postupaka primjene nekog testa, te bodovanja i načina vrednovanja bruto rezultata
- standardizacija opisana u priručniku → neophodan pribor uz svako psihologijsko mjerenje, sastavni dio svakog testa

→ izjednačavanje uvjeta mjerenja za sve ispitanike

Standardizacija uključuje

NAČIN PRIMJENE TESTA → specifikacija testa kao individualnog ili grupnog

OPĆI MIKROKLIMATSKI UVJETI → osvijetljenje, temperatura, zračnost, veličina radnog prostora, potreban pribor i sl.

UPUTA → specifikacija upute ispitaniku – obrazloženje primjene testa, pojašnjenje načina rješavanja zadataka i načina davanja odgovora

ZADACI → svi ispitanici moraju rješavati iste zadatke

KLJUČ ZA OCJENJIVANJE → najvažniji pribor – popis simptomatski valjanih reakcija i točnih rješenja: popis točnih odgovora: testovi postignuća (znanja ili sposobnosti) popis indikativnih simptoma: testovi ličnosti

→ direktne upute kako interpretirati ispitanikove odgovore

FORMIRANJE UKUPNOG REZULTATA → određenje kako se formira ukupni rezultat u testu:

homogen test: zbroj, ponderirani ili ne

heterogen test: koji se zadaci zbrajaju u koji faktor, te ponderiraju li se neki od njih

VREDNOVANJE INDIVIDUALNIH REZULTATA : upute kako rezultate u testu prezentirati na način da budu međusobno usporedivi, proizlaze iz baždarenja testa

Poboljšavanje objektivnosti

Optički čitači

- nema banalnih "ljudskih" grešaka
- nemoguće kod zadataka otvorenog tipa ili kod projektivnih testova

Kompjuterizirana primjena testova

- nema ispitivača koji bi bio izvor pogrešaka.
- ne mogu se primjenjivati masovno, treba imati dvorane, neki ispitanici mogu imati problema sa radom na osobnom računalu

Odnos objektivnosti, osjetljivosti & pouzdanosti

Objektivnost

- objektivnost testa osnovni je preduvjet za sve ostale metrijske karakteristike
- test mora biti objektivan da bi mogao biti pouzdan i valjan

Objektivnost – pouzdanost

- objektivnost nesistematski i sistematski varijabilitet
- pouzdanost nesistematski

Osjetljivost

- Preduvjet za pouzdanost, valjanost – niži varijabilitet, niža korelacija

VALJANOST

Valjanost → svojstvo testa da mjeri ono što smatramo da mjeri

- problem indirektnih mjerenja u psihologiji

Mjerimo težinu

- vaga → nema dileme, mjeri težinu

Mjerimo inteligenciju

- test inteligencije → ?? znamo li mi da je to (upravo i isključivo) test inteligencije?
- pitamo se:
  - što taj test mjeri?
  - mjeri li baš inteligenciju?
- saznavanje odgovora na ta pitanja je ispitivanje valjanosti testa

Valjanost i pouzdanost

Valjanost → svojstvo testa da mjeri ono što smatramo da mjeri

Pouzdanost → svojstvo testa da daje stabilne i homogene rezultate određene pravim rezultatom, a ne pogreškom mjerenja

Odnos pouzdanosti i valjanosti testa

- rezultat = pravi rezultat + SV + NSV
- Samo u okviru pouzdane varijance možemo tražiti valjanu varijancu
- Logika: nešto možemo izmjeriti pouzdano, a da uporno mjerimo krivu stvar
- Test nužno mora biti pouzdan, kako bi mogao biti valjan
- Ne vrijedi obrnuto: test koji je pouzdan (stabilan, homogen), ne mora nužno biti valjan

Validacija instrumenta

Postupak utvrđivanja valjanosti tj. utvrđivanje što test mjeri

Potreban uvijek pri konstrukciji nekog testa, prijevodu (jezične finese, sinonimi...), adaptaciji (kulturološke razlike)

Bez njega nema opravdanja za primjenu testa

Vrste valjanosti

Kad određujemo valjanost testa analiziramo 3 aspekta valjanosti

- o Sadržajna valjanost
- o kriterijska valjanost
- o konstruktna valjanost

Sadržajna valjanost (content validity)

Aprioristička, teorijska

Pri konstrukciji testa procjenjujemo mjere li čestice testa zamišljeni konstrukt

To rade stručnjaci u određenom području

Najčešće prva faza u konstrukciji nekog testa

- polazi se od definicije, teorijskog okvira
- pobroje se sve manifestacije, simptomi
  - o jesu li zaista sve manifestacije simptomi konstrukta?
  - o jesu li svi simptomi nabrojani?
- biraju se važne manifestacije (važni simptomi)
- formiraju se čestice

→ sadržajna valjanost naziva se još i simptomatska

Facijalna valjanost (prividna, pojavna, face validity)

- razlikuje se od sadržajne, ali joj je bliska
- sadržajna: stručnjaci, facijalna: ispitanici
- stupanj u kojem ispitanici vjeruju da test mjeri neku osobinu, da je relevantan
  - o test ekstraverzije – volite li više čitati ili biti u društvu → posjeduje facijalnu valjanost
  - o Rorschachov test mrlja → vjerojatno ne
  - o test iz Cosma → možda čak i da
- motivacijska uloga → *povjerenje* u test
- ako test ne posjeduje dobru facijalnu valjanost
  - o ispitanici ga mogu ocijeniti lošim, bezveznim, nepotrebnim
  - o negativan stav prema testiranju
  - o utjecaj na rezultate (čak iako je test dobar)
- dobar test bi najčešće trebao posjedovati i dobru facijalnu valjanost
- ali nekada to može biti i loše → npr. ako je evidentno da test mjeri neuroticizam, a mi ga primijenimo pri selekciji za posao → moguće laganje, iskrivljavanje odgovora

Kriterijska valjanost (criterion-related validity)

- praktična valjanost
- ne zanimaju nas rezultati nekog testa sami zbog sebe, već zato da na osnovu tih rezultata nešto zaključimo
- zanima nas koliko je “dobar” neki test, možemo li ga upotrijebiti u praktične svrhe, tj.
  - o za prognozu ili
  - o za dijagnozu
- kriterijska valjanost je svojstvo testa da na osnovu njegovih rezultata možemo prognozirati ili dijagnosticirati rezultat ispitanika u nekoj kriterijskoj varijabli

Analiza kriterijske valjanosti

- ispitujemo povezanost našeg testa sa vanjskim ponašanjem
- 2 skupa varijabli
  - o prediktori → testovi

- o kriteriji → realne mjere učinka izvan prediktora
- kriterij je standard prema kojem određujemo valjanost testa → objektivna mjera relevantnog ponašanja, nije test
- to može biti:
  - o broj izazvanih prometnih nesreća
  - o broj dana proveden u psihijatrijskoj ustanovi
  - o psihijatrijska dijagnoza
  - o dužina studiranja
  - o prosjek ocjena
  - o broj izostanaka s posla (u radnim danima)
  - o procjene uspješnosti na radu od nadređenih

Dva aspekta kriterijske valjanosti

Dijagnostička valjanost (*concurrent validity*)

- možemo li na osnovi testa uspješno dijagnosticirati neku osobinu kod ispitanika
- često u kliničkoj situaciji

Prognostička valjanost (*predictive validity*)

- možemo li na osnovi testa uspješno predvidjeti pojavu, razvoj, neke osobine kod ispitanika
  - često u selekcijskoj situaciji
- osnovna razlika: vremenski interval

Logika kriterijske valjanosti

- ako je ona niska – znači da rezultati našeg testa ne govore baš puno o onoj osobini koja nas zanima
- nas zanima – je li netko nadareni učenik, treba li netko prilagođeni školski program, ima li netko PTSP, hoće li netko biti dobar zaposlenik, hoće li netko biti dobar student, a ne kako je riješio test
- test je samo alat za spoznaju o razvijenosti te neke osobine ili svojstva
- ako je naš test povezan sa tom osobinom ili svojstvom, onda ok
- ako nije – test je neupotrebljiv

Konstruktna valjanost (construct validity)

→ sud o tome mjeri li naš test zaista onu varijablu (onaj konstrukt) koji bi trebao mjeriti?

→ drugim riječima – konstruktna valjanost je dokaz o tome da naš test mjeri upravo željeni konstrukt

Konstrukt

- konstrukt je pojmovna tvorevina u znanosti nastala sustavnom integracijom različitih podataka o nekoj pojavi na koju se odnosi
- ne može se neposredno opažati niti mjeriti
- ma realne i opipljive učinke koji upućuju na njegovo postojanje
- konstrukt je nastao (izmišljen) u okviru neke teorije da bi opisao neko konkretno ponašanje
- u psihologiji većina ključnih pojmova jesu konstrukti: inteligencija, učenje, anksioznost, zadovoljstvo poslom, ličnost, motivacija, samopoštovanje, samoefikasnost, interesi...

Analiza konstruktna valjanosti

- provjera mijenjaju li se rezultati nekog testa u skladu sa teorijskim konceptom
- prema nekoj teoriji, postavimo hipoteze
- provjerimo ih i ako nismo dobili očekivane nalaze:
  - a) teoriju treba preformulirati
  - b) nacrt je upitan
  - b) test nije dobra mjera konstrukta

- ako znamo da je teorija ok i da nemamo metodološke greške u nacrtu, onda naš test nije dobra mjera konstrukta
- istovremeno provjera teorije i provjera testa

Primjer. Neke postavke Hollandove teorije izbor zanimanja koje mogu poslužiti za analizu konstruktne valjanosti upitnika interesa:

- o žene imaju izraženije interese prema društvenim zanimanjima/aktivnostima, a muškarci prema tehničkim
- o društveni tipovi više vrednuju socijalne vrijednosti, a manje individualističke, dok umjetnički tipovi više vrednuju kreativnost i samostalnost, a manje sigurnost, itd
- o interesi se strukturiraju tijekom srednje škole
- o ...

→ sve su to moguće hipoteze za provjeru konstruktne valjanosti

Provjeravanje hipoteza u analizi konstrukte valjanosti

- broj hipoteza koja se mogu postaviti na osnovu svake teorije je velik, baš kao i broj načina na koje se na njih može odgovoriti
- zato nema jednog jedinstvenog načina ispitivanja konstruktne valjanosti (isto tako nema niti jednog jedinog koeficijenta konstruktne valjanosti)
- ispitivanje konstruktne valjanosti je niz mogućih provjera koji pokazuju mijenja li se konstrukt u skladu sa teorijskim postavkama

Analiza konstruktne valjanosti

- različiti rezultati u testu za različite grupe ispitanika
- povezanost sa drugim testom koji mjeri isti konstrukt
- povezanost sa jednim varijablama, a nepovezanost sa drugim
- promjene rezultata u testu u funkciji dobi, trajanja treninga...
- adekvatna faktorska struktura testa

BAŽDARENOST

Što nam znači broj bodova na nekom testu?

Ništa, ako ne znamo koliko su postigli drugi.

Norme

- norme testa su prosječne vrijednosti neke relevantne grupe ispitanika
- mogu biti izražene na više načina

Baždarenje testa

Baždarenje testa = proces određivanja normi

- o Test baždarimo na *normativnom uzorku* → to je grupa ispitanika čiji su rezultati korišteni kako bi se prema njima usporedili rezultati svih ostalih ispitanika
- o Normativni uzorak → određivanje normi
- o Standardizacijski uzorak → standardizacija testa

Standardizacija testa

Postupak primjene testa na reprezentativnom uzorku u svrhu definiranja postupka primjene testa te određivanja bodovanja i normi

Baždarenje - postupak

- o odabrati uzorak
- o primijeniti test
- o izračunati deskriptivnu statistiku
- o odrediti "vrijednost" svakog mogućeg bruto rezultata
- o to sve detaljno opisati u priručniku za test
- kvaliteta (preciznost, upotrebljivost) normi ovisi o tim opisima

Odabir uzorka

Treba definirati populaciju za koju je test namijenjen, pa odabrati uzorak

- o uzorak mora biti *reprezentativan* za tu populaciju: mora obuhvaćati sve važne subgrupe (spol, stupanj obrazovanja, regija stanovanja...) i dovoljno velik za zaključivanje npr.
- o reprezentativan uzorak odraslih građana RH
- o pacijenti sa dijagnosticiranom depresijom
- o radnici koji rade u smjenama
- o učenici 4-8. razreda osnovne škole
- o djeca-kandidati za upis u osnovnu školu

Primjena testa

- strogo određeni uvjeti
- lako ponovljivi
- u budućim primjenama uvijek isti

Postupak primjene testa vrlo detaljno opisati u priručniku za test – o tome ovisi usporedivost rezultata

Određivanje normi

- deskriptivna statistika: M i Sd i/ili medijan
- prikazati rezultate za sve relevantne subgrupe (što je relevantno, ovisi o namjeni testa), to mogu biti:
  - o spol
  - o dob
  - o stupanj obrazovanja (npr. završeni stupanj ili razred u školi)
  - o SES (socioekonomski status)
  - o red rođenja
  - o ljevorukost ... itd

Izražavanje rezultata

- o bruto rezultat $X = 30 \rightarrow$ netko je postigao 30 bodova
- o norme za adekvatnu populaciju su $M = 45$ i $Sd = 7,5$
- o kako je on/ona riješio test?
  - nama je to razumljivo, ali drugi?

- prikazati i na drugačiji način → transformacija na druge skale da bude razumljivo i drugima

Transformacija rezultata na druge skale mjerenja

Prikaz rezultata u 'razredima', 'grupama', 'usporedivim bodovima' tako da oni sami po sebi nešto znače

- o Centili, decili
- o Z-vrijednosti
- o T-skala
- o C-skala...

Decili

- Rezultati izraženi u grupama po 10
- Medijan je na polovici, od njega ima 50% viših i 50 % nižih rezultata
- Prvi decil – najnižih 10%, 90% viših rezultata
- Drugi decil –10% nižih rezultata, 80% viših rezultata
- Deseti decil – najviših 10% rezultata
- (ista logika za centile)

Z-vrijednosti

$$z = (X - M) / sd$$

- raspon -3 do 3, M = 0, Sd = 1, $\pm 1Sd = 68\%$, $\pm 2Sd = 95\%$, $\pm 3Sd = 99\%$
- vrlo razumljivo, nama
- ali kako to priopćiti klijentu (imate rezultat -0,7z) & rezultat 0, negativni rezultati
- zahtijeva normalnu distribuciju
- na osnovu z-vrijednosti proizašle su druge transformacijske skale

T-skala

$$T = 10 z + 50$$

- raspon 1-100, M = 50, Sd = 10
- rezultat ispitanika T=1, 2, 3 ... 100
- prednosti: nema 0 i negativne rezultate, nema decimalne vrijednosti
- ograničenja: neosjetljiva na krajevima (npr. $z = 3 \rightarrow T = 80$) & “prefina” – razlike od 1T najčešće nisu stvarne razlike
- često se koristi

C-skala

$$C = 2 z + 5$$

- raspon 0-10, M = 5, Sd = 0,5
- rezultati ispitanika C=0,1,2...10 (11 intervala)
- otvoreni krajevi (npr. $z = 3 \rightarrow C=10$)
- prednosti: prihvatljiv raspon & razumna osjetljivost, nema decimalnih brojeva
- nedostaci: rezultat 0
- često se koristi

Druge skale

- Stanine (Standard nine) – raspon 1 do 9, M = 5, Sd = 0,5
- Stan (Standard ten) – raspon 1 do 10, M = 5,5; Sd = 0,5
- Skala školskih ocjena – raspon 1 do 5, M = 3, Sd = 1,2
- Skala devijacionog kvocijenta inteligencije – raspon 55-145, M = 100, Sd = 15

Sve skale za izražavanje rezultata

T, C, Stanine, Stan, Školske ocjene, i DQI

- zahtijevaju normalnu distribuciju
- nemaju decimalne vrijednosti
- najčešće korištene T i C